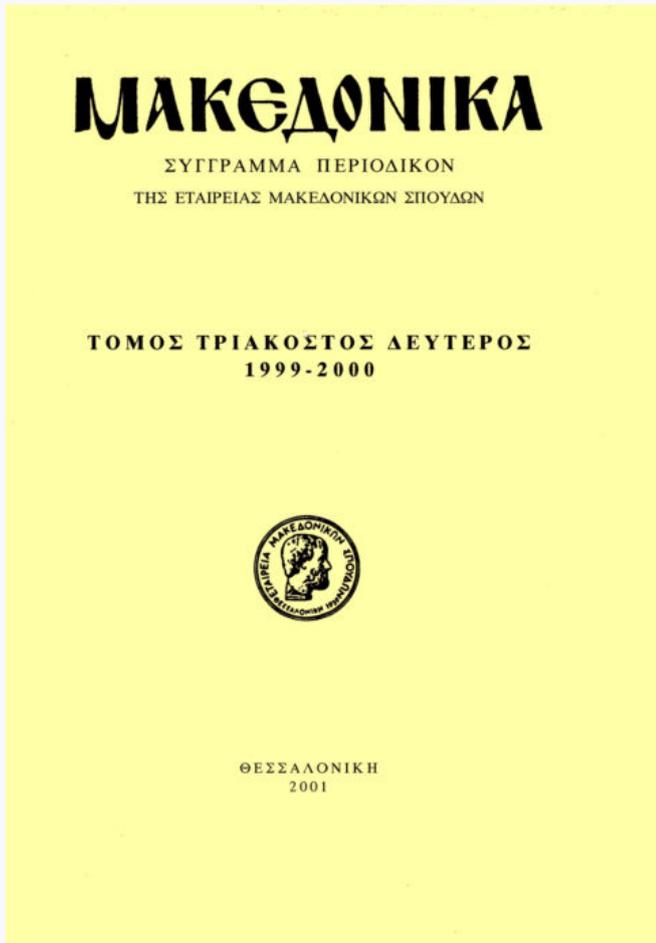

Μακεδονικά

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2000)

Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914

Πασχάλης Βαλσαμίδης

doi: [10.12681/makedonika.182](https://doi.org/10.12681/makedonika.182)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαλσαμίδης Π. (2000). Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. *Μακεδονικά*, 32(1), 515–521. <https://doi.org/10.12681/makedonika.182>

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ-ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Στις αρχές του 19ου αιώνα η Μακεδονία βρισκόταν ακόμη κάτω από την οθωμανική αυτοκρατορία. Διοικητικά διαιρούνταν σε τρία βιλαέτια: Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπέδιου ή Κοσσόβου. Το βιλαέτι Θεσσαλονίκης διαιρούνταν σε τρία σαντζάκια: Θεσσαλονίκης, Σερρών και Δράμας. Το σαντζάκι Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από 14 καζάδες: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Βοδενών (Εδέσσης), Γιαντισών, Καρατζόβας, Τιφφειού, Γευγελής, Δοϊράνης, Αβρέτ-Χισάρ (Κιλκίς), Λαγκαδά, Πολυγύρου, Αγίου Όρους, και Στρωμνίτσας¹. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας (1912-1913), τον Νοέμβριο του 1912, διαιρέθηκε σε τρεις νομούς: Θεσσαλονίκης, Κοζάνης και Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινας)². Ο νομός Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από οκτώ υποδιοικήσεις: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Εδέσσης (διοικητικά τμήματα Καρατζόβας και Νότιας), Γιαντισών, Κιλκίς (διοικητικά τμήματα Κάτω Θεοδοφρακίου και Αρχαγγέλων), Λαγκαδά και Χαλκιδικής³.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις τουρκικές συνοικίες και τον τουρκικό πληθυσμό της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. Βασίζεται σε μία ανέκδοτη στατιστική που φυλάσσεται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας και περιέχεται στον υπ' αριθμόν 51 φάκελο της Γενικής Διοικήσεως της Μακεδονίας. Η στατιστική φέρει τον τίτλο *Πίναξ τῶν τουρκικῶν συνοικισμῶν τῆς διοικητικῆς περιφερείας Λαγκαδά*. Συντάχθηκε την 5η Απριλίου του 1914 στη Θεσσαλονίκη από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Λαγκαδά Κ. Σ. Δραγιώτη. Στην εν λόγω στατιστική αναφέρονται συνολικά 95 συνοικισμοί (μαχαλάδες)-χωριά, στους οποίους κατοικούσαν συνολικά 20.931 Τούρκοι⁴.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά βρισκόταν βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης και κατελάμβανε το νοτιοδυτικό τμήμα του Κιλκίς με έδρα την πόλη του Λαγκαδά. Από

---

1. Βλ. Χ. Πούλιος, «Διοικητική διαίρεσις τῆς Μακεδονίας», *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον* (Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου) ἔτος Δ' 1911, ἐν Ἀθήναις 1911, σσ. 162-163. *Στατιστικὴ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης*, ἐν Ἀθήναις 1910· Α. Χαλκίποπουλος, *Ἡ Μακεδονία, ἔθνολογικὴ στατιστικὴ τῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου*, ἐν Ἀθήναις 1910· Κ. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, 1985.

2. Χ. Παπαστάθης, *Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς* (λόγος πανηγυρικός που εκφωνήθηκε κατά τον εορτασμό της επετείου απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης και του έτους του '40 την 26η Οκτωβρίου 1995 στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 22.

3. Για τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας βλ. *Γενικὴ Διοίκησης Μακεδονίας Συλλογὴ ὀργανικῶν διατάξεων, ἐγκυκλίων, διαταγῶν καὶ ὁδημῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸ ἔτος 1914*, ἐν Θεσσαλονίκη 1914.

4. Ο επιθεωρητής εκ παραδρομῆς παρουσιάζει τους Τούρκους κατοίκους της υποδιοίκησης να ανέρχονται στους 20.951.

επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1914 πληροφορούμαστε για τον πληθυσμό της υποδιοίκησης: *καίτοι ο πληθυσμός της Έπαρχίας ήμων άποτελούμενος εκ 43 χιλιάδων κατοίκων περίπου εξ ών τά 2/3 σχεδόν είναι Όθωμανοί και ελάχιστοι βούλγαροι ήτοι περι τάς 40 οικογενείας εν Λιγκοβάνη*⁵. Εδώ να σημειώσουμε ότι οι Τούρκοι πολλές φορές απέφευγαν για λόγους θηροκομικούς στις απογραφές να δηλώνουν τις γυναίκες και τις θυγατέρες τους, με αποτέλεσμα ο αριθμός τους να φαίνεται μικρότερος από τον πραγματικό.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά διαιρούνταν σε τέσσερις δήμους: Λαγκαδά⁶, Σωχού, Ζαγκλιβεριού και Λιγκοβάνης, οι οποίοι περιελάμβαναν ελληνικά και τουρκικά χωριά και συνοικισμούς. Στη μελέτη μας διατηρούμε την ορθογραφία και τις ονομασίες των συνοικισμών και των κοινοτήτων⁷ όπως καταγράφονται στη στατιστική, ενώ μέσα σε παρένθεση αναφέρουμε την επικρατήσασα ελληνική ονομασία. Οι Τουρκικές συνοικίες-χωριά ήταν οι παρακάτω:

α. Δήμος *Λαγκαδάς*⁸: *Κουτσουκστή* (Βαθύλο) (63 άτομα), *Κάργα* (Κορώνεια) (124), *Χαντζή* (Πέντε Βρύσες) (178), *Ιραμασλή* (Όσσα) (159), *Τζαμί* (Πολυδένδρι) (71), *Καρά Όμπαση* (Ασπροράχη) (185)⁹, *Κορφαλού* (Ανάληψη) (230), *Κατσιάρι* (Γαλήνη) (70), *Μπουλαϊλή* (Δρυμιά, Προφήτου) (270), *Καρατζαλή*, *Δαουτλή*, *Νεμπή μαχαλάς* (συνολικά 158 άτομα)¹⁰, *Σαριγάρ* (Χρυσανγή) (478) και *Σαράϊ* (Σχολάρι) (97). Καταγράφονται συνολικά 14 συνοικισμοί-χωριά και 2.083 άτομα.

β. Δήμος *Σωχού*¹¹: *Αϊβαλίχ*, *Ασίρ*, *Καϊρέκ* (συνολικά 642 άτομα), *Καρατζαλή* (202), *Αϊδανλή* (160), *Ρουμλού* (180)¹², *Γκιρμπίτς* (Κρουονέρι) (980), *Γκιουβέλεζα* (Φιλαδέλφι) (230), *Γενή μαχαλά* (47), *Καρά-Τασλή*, *Τζαμί μαχαλάς*, *Ντερέ μαχαλάς*,

5. *Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Γενική Διοίκηση Μακεδονίας* (στο εξής *ΙΑΜ, ΓΔΜ*), φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 12 Ιανουαρίου 1914.

6. Για τον *Λαγκαδά* βλ. Ν. Κοσμάς, *Ό Λαγκαδάς, Ίστορία-λαογραφία*, Θεσσαλονίκη 1968· του ίδιου, «Τό γλωσσικό ιδίωμα τοϋ Λαγκαδά» *Μακεδονικά* 12 (1972) 317-359· Η. Γεωργιάδης, «Άνθεμοϋς (Λαγκαδάς)», *Μακεδονικόν Ήμερολόγιον* (Παμμακεδονικϋοϋ Συλλόγου) έτος Γ' 1910, εν Άθήναις 1909, σσ. 318-323· Β. Δημητριάδης, «Φορολογικές κατηγορίες τών χωριών Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία», *Μακεδονικά* 20 (1980) 405, 429-430, 453-457.

7. Για τις μετονομασίες των κοινοτήτων βλ. κυρίως *Πίναξ μετονομασιών προσφυγικόν συνοικισμών Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1926· *Πίναξ Μετονομαθεισών κοινοτήτων και συνοικισμών τοϋ κράτους*, Άθήναι 1929· *Στοιχεία συστάσεως και εξέλιξεως τών δήμων και κοινοτήτων*, 18, νομός Θεσσαλονίκης (Έκδοσις τής Κεντρικής Ένώσεως Δήμων και Κοινοτήτων τής Έλλάδος), Άθήναι 1962.

8. Στον δήμο *Λαγκαδά* υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: *Λαγκαδά*, *Αρακλή* (Ηράκλειο), *Άγιος Βασίλειος*, *Βισάωκα* (Όσσα), *Γιουβέσνα* (Άσσηρος), *Γκινόικα* (Παλαιόχωρα, Άσσηρου), *Γενίκοϊ* (Κριθιά), *Καβαλλάρι*, *Κλεισαλι* (Προφήτης), *Μπαλάφτσα* (Κολχικό), *Σαράτσι* (Περιολλάκι), *Στάνοβο* (Καβαλλάρι) και *Τούμπα*.

9. Οι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν *Γιόλουστοι μαχαλάδες* (Εξάλοφος, Όσσα).

10. Οι συνοικισμοί *Καρατζαλή*, *Δαουτλή* και *Νεμπή μαχαλάς* ονομάζονταν *Νεμπή μαχαλάδες* (Δαφνούτα, Προφήτη).

11. Στον δήμο ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: *Σωχός*, *Ασπροβάλα*, *Βρασνά*, *Μασλόρ* (Αρέθουσα), *Μεγάλα Μπεσίικια* (Μεγάλη Βόλβη), *Μικρά Μπεσίικια* (Μικρή Βόλβη), *Μπέροββα* (Βερίσκοπος), *Στεφανιά*, *Σταυρός* και *Χωρούδα*.

12. Οι πρώτοι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν *Αϊβαλίχ Ντερέ μαχαλάδες* (Κυθωνιά).

Πουρνάρ-Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού, Τσαλή μαχαλάς (συνολικά 1.186 άτομα)¹³, *Τοσεμί μαχαλάς* (Κοκκινόχωρι), *Κοντζά Αγλέρ, Τζαμί μαχαλάς, Δερελή* (Ποτάμι), *Μαντεσχερ* (συνολικά 316 άτομα)¹⁴, *Καβάκι* (Λευκούδα) (164), *Καρά-Ομερλή* (Λοφίσκος) (645), *Λάντζια* (Λίμνη) (85), *Μαύροβο* (Μαυρούδα) (151), *Νούδα* (Ασκός) (204), *Σούλοβον* (Σκεπαστό) (50), *Τσερνίκη* (Αρετή) (85), *Τσαλή μαχαλάδες* (Νυμφόπετρα) (286) και *Φλαμούρι* (1.385). Σημειώνονται συνολικά 30 συνοικισμοί-χωριά και 6.998 άτομα.

γ. Δήμος *Ζαγκλιβερίου*¹⁵: *Αλανλή μαχαλάς* (Πλατεία) (325), *Αγισελή μαχαλάς* (Μεσοπόταμο, Νέας Απολλωνίας) (80), *Ακ-Τοπράκ μαχαλάς* (Ασπρόχωμα) (120), *Γε-κρέν μαχαλάς* (Μεσόκωμο) (125), *Γουμενίτς μαχαλάς* (Στίβος) (80), *Εγγί Μπουτζάκ* (Νέα Απολλωνία) (1.050), *Ισά-Ομπαση μαχαλάς* (Γερακιά, Μαραθούσας) (92), *Καρί-γκιόλ μαχαλάς* (Καλαμωτό) (280), *Κουλακτσελή μαχαλάς* (Χαραυγή) (75), *Κεζενλή* (Κιζλί) *μαχαλάς* (Παρθένιο) (260), *Ντερέ-μαχαλάς* (135), *Ογκρέν μαχαλάς* (Περιστερώνα) (385), *Κάτω Ραβνά* (Μαραθούσας) (558), *Σουφακλάρ μαχαλάς* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (85), *Τεκρέν-Βεμεζλή μαχαλάς* (Ξερόρεμα, Νέας Απολλωνίας) (81), *Χατζηλάρ μαχαλάς* (Ξηροκρήνη, Νέας Απολλωνίας) (250) και *Χασήλ-Τσακλή μαχαλάς* (Κρεμαστό, Νέας Απολλωνίας) (104). Αναφέρονται συνολικά 17 συνοικισμοί-χωριά και 4.113 άτομα.

δ. Δήμος *Λιγχοβάνης* (Ξυλόπολη)¹⁶: *Γενή μαχαλάς* (Λειψύδρι) (166), *Κιουλεξή* (Πυργωτός) (185), *Κλέπε* (Λευκοχώρι) (938), *Καραντζάκιοι* (Καρτερές) (908), *Λαχανάς* (730), *Δουδαρλή* (Παγοχώρι) (240), *Βογλού* (Άνω Χωριό) (85), *Παζαρλή* (Μελάνθι) (240), *Αχμετλή* (Παλαιόκαστρο) (80), *Ογουρλού* (Κάτω Χωριό) (200), *Οσμάνλή Ντερέ* (Βάθεια) (40), *Ραμαζανλή* (Δασοπότι) (70), *Ζλάτινα* (Μελάνθι) (75)¹⁷, *Ινανλή* (Ακροποταμιά) (135), *Σαχνιλή* (Χελιδονιά) (61), *Ινσιαχλάρ* (Χρυσόπετρα) (109), *Καρατζά-Αλή* (Χρυσόπετρα) (166), *Τζεβαπλή* (Λαοδική) (108), *Χαϊδαρλή* (Χρυσόπετρα) (61), *Σαρί-τζαλή* ή *Ομουρλού* (Χρυσόπετρα), *Σαδικλή* ή *Ιβραχίμ Δερελή* (Χρυσόπετρα) (συνολικά 109 άτομα), *Αϊτζιλάρ* (Πευκοχώρι) (118), *Τζουμά μαχαλάς* (Κατάπετρα) (172), *Καρά Βελιχέρ* (53)¹⁸, *Καρά Κοντζαλή* (114), *Καρά-τζαλή* (Χρυσόπετρα) (108), *Κραν* (Ρευματάκια) (185), *Τζαμί μαχαλάδες* (281)¹⁹, *Σαλτικλή μαχαλάς* (Καλόκαστρο) (223), *Σεβρη μαχαλάς* (Βουνοχώρι, Επιταλόφου) (153), *Στεφάνια* (562), *Τσοκαλή* (Περιστερή) (130) και *Χαντζή Μπαϊραμλή* (Θεοδόσια) (92). Καταγράφονται συνολικά 33 συνοικισμοί-χωριά και 7.757 άτομα.

13. Οι συνοικισμοί *Καρά Τασλή, Τζαμί μαχαλάς, Ντερέ μαχαλάς, Πουρνάρ Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού* και *Τσαλή μαχαλάς* ονομάζονταν *Γανί μαχαλάδες* (Ασκός).

14. Έφεραν την ονομασία *Γιουλτζούκ μαχαλάδες* (Μικροκόμη).

15. Στον δήμο *Ζαγκλιβέριου* υπήρχον ακόμη οι κοινότητες: *Ζαγκλιβέρι, Αδάμ, Αρδαμέρι, Βερινός* (Νικομηδινό), *Γκιόλμπαση* (Ακρολιμνιά, Προφήτου), *Γερακαρού* ή *Δογαντζή, Κοκκαλού, Λειβάδειο* (Λιβάδι), *Λέβεν* (Βασιλούδι), *Λαγκαδικία, Λουτζίκα* (Αγιασμάτι, Γερακαρού), *Μόδι, Ντερέ μαχαλάς* (Πλατανοχώρι), *Περιστερά, Παζαρούδα* (Απολλωνία), και *Σιρόλογος* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (Μετόχι Μονής Εσφηνγμένου).

16. Στη δικαιοδοσία του δήμου ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: *Λιγχοβάνη* (Ξυλόπολη), *Γιαννί* (Βελισσάριο, Καρτερών), *Ζάροβα* (Νικόπολη) και *Στεφάνια*.

17. Οι συνοικίες *Δουδαρλή, Βογλού, Παζαρλή, Αχμετλή, Ογουρλού, Οσμάνλή Ντερέ, Ραμαζανλή* και *Ζλάτινα* ονομάζονταν *Λούτιτζα μαχαλάδες* (Μελάνθι).

18. Οι παραπάνω έντεκα συνοικισμοί ονομάζονταν *Μπαϊράμ Ντερέ μαχαλάδες* (Περιστερή).

19. Ονομάζονταν *Οσμάνλή μαχαλάδες* (Μαυροράχη).

Το διάστημα 1913-1914 εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία πρόσφυγες από τη Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Βουλγαρία και τον Καύκασο, ενώ το 1914²⁰ αρχίζει και η μαζική φυγή των Τούρκων προς την Τουρκία²¹. Από επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1914, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι πούλησαν τα πράγματά τους και εγκατέλειψαν ολόκληρα χωριά της υποδιοίκησης και κατέφυγαν στην Τουρκία²². Σ' αυτά τα χωριά εγκαταστάθηκαν Έλληνες πρόσφυγες²³.

Οι Τούρκοι κάτοικοι της υποδιοίκησης Λαγκαδά επιδίωξαν κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ζούσαν ειρηνικά μαζί με τους Έλληνες, ασκώντας ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και απολάμβαναν την κοινωνική τους ελευθερία έως

---

20. Α. Πάλλης, *Στατιστική μελέτη περί τῶν φυλετικῶν μεταναστεύσεων Μακεδονίας καὶ Θράκης κατὰ τὴν περίοδο 1912-1924*, Ἀθήνα 1925, σ. 6. Ο Α. Πάλλης υπολογίζει ότι από την Ελληνική Μακεδονία μετανάστευσαν (1914) 100.000-115.000 Μουσουλμάνοι στην Τουρκία.

21. Για τις μεταναστεύσεις των Τούρκων βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 113-130· του ίδιου, «Μετακινήσεις πληθυσμῶν μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους. Ἡ περίπτωση τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μακεδονίας (1913-1914)», *Ελληνική Ἱστορική Ἐταιρεία. Πρακτικά ΙΖ' Πανελληνίου Ἱστορικοῦ Συνεδρίου (31 Μαΐου - 2 Ἰουνίου 1996)*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 317-332.

22. *ΙΑΜ, ΓΑΜ*, φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 10 Μαρτίου 1914.

23. Τα χωριά που εγκατέλειψαν οι Τούρκοι και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες ήταν τα εξής: Λαχανάς 32 οικογένειες (160 άτομα) από το Κάρς και την Τριφλίδα, Αϊβαλίς (Κυθονιά) 20 οικογένειες (59) από το Ορτάκιοϊ Βουλγαρίας, Σεράϊ (Σχολάρι) 51 οικογένειες (221), Μαύροβο (Μαυροβόδα) 2 οικογένειες (6) από την Στράντζα από τη Θράκη και 2 άτομα από το Ικόνιο, Κοτσακίρι (Γαλήνη) 6 οικογένειες (30) από τη Ραιδεστό, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Στράντζα, Τσαρνίχ (Αρετή) 15 οικογένειες (68) από την Στράντζα και 17 οικογένειες (65) από το Καρς, Σούλλιοβο (Σκεπαστό) 47 οικογένειες (128) από την Αγκιόλο και 24 οικογένειες (124) από το Κάρς, Καρτσασλή (Κορώνια) 21 οικογένειες (98) από την Ραιδεστό, Κιουλελί (Πυρρωτός) 41 οικογένειες (187) από τη Χαριούπολη, Γουμέντσα (Στίβος) 11 οικογένειες (37) από τη Σαμψούγτα, Γερακαρού 50 οικογένειες (224) από το Λουλέ Μπουργάζ και τις Σαράντα Εκκλησιές, Νούδα (Ασκός) 33 οικογένειες (138) από το Γενί Μποχτσάλι (Μικρά Ασία), Κορφαλού 61 οικογένειες (228) από τα Μάλγαρα, 8 οικογένειες (33) από την Ζμύρνη και 2 οικογένειες (9) από το Καρς, Γκοιβεζίνα (Φιλαδέλφια) 33 οικογένειες (93) από την Καλλιόλη, 6 οικογένειες (21) από τη Νικόπολη, τις Σαράντα Εκκλησιές και την Ξάνθη, Τσαλή Μαχλέ (Νημφοπέτρα) 69 οικογένειες (256) από την Αδριανούπολη, Μπαλάφτσα (Κολχικό) 15 οικογένειες (54) από την Αδριανούπολη, Ζάροβο (Νικόπολη) 126 οικογένειες (445) από τη Θράκη, Λαγκαδά 94 οικογένειες (368) από την Αδριανούπολη και τη Βιζύη, 12 οικογένειες (41) από τη Σαμψούγτα και μία οικογένεια (5) από την Ξάνθη, Δογαντζίκι (Γερακαρού) 21 οικογένειες (96) από τις Σαράντα Εκκλησιές, Καβαλλάρι 55 οικογένειες (228) από το Μπαμπά Εσκι, Παζαρούδα (Απολώνια) 32 οικογένειες (148) από τη Θράκη, Λαγκαδίκια 49 οικογένειες (235) από τη Στράντζα, τη Ραιδεστό και το Λουλέ Μπουργάζ, Σωχός 2 οικογένειες (6) από το Σαράϊ και στο Λούντσκι (Αγισμάτι) 23 οικογένειες (98) από το Σχολάρι. Κατέφυγαν από τη Θράκη συνολικά 786 οικογένειες (3.148), τη Μικρά Ασία 72 οικογένειες (272), τη Βουλγαρία 53 οικογένειες (158) και από τον Καύκασο 462 οικογένειες (462). Το σύνολο των προσφύγων που εγκαταστάθηκε στην υποδιοίκηση Λαγκαδά ανερχόταν σε 1.010 οικογένειες (4.040). Διατηρήθηκαν η ορθογραφία και οι ονομασίες των κοινοτήτων, όπως καταγράφονται στον πίνακα από την Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων. *ΙΑΜ, ΓΑΜ*, φακ. 64, 'Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων, Θεσσαλονίκη, 21 Αδούστου 1914.

τη Μικρασιατική καταστροφή, οπότε υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης (1923)²⁴, η οποία τους ανάγκασε να μεταναστεύσουν οριστικά στην Τουρκία²⁵.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΒΑΛΑΣΙΜΙΔΗΣ

24. Για τη συνθήκη της Λωζάννης βλ. *Πράξεις υπογραφείσας εν Λωζάννη τῆ 30 Ἰανουαρίου καὶ τῆ 24 Ἰουλίου 1923*, (ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου), ἐν Ἀθήναις 1923. *Σύμβαισις περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ (ὑπογραφείσα ἐν Λωζάννῃ τῆ 30ῃ Ἰανουαρίου 1923) καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐλευθεροφρόνων κ. Ἰωάννου Μεταξᾶ, ἐν Ἀθήναις 1924.*

25. Για τους ανταλλάξιμους Τούρκους κατοίκους του Λαγκαδά βλ. Κ. Αγι, *Büyük mübadele. Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)* [Η μεγάλη ανταλλαγή. Η υποχρεωτική μετανάστευση προς την Τουρκία (1923-1925)], İstanbul 1995, σ. 176. Σημαντικές πληροφορίες μας παρέχει επίσης ο Τούρκος δημοσιογράφος και συγγραφέας Raif Karlıoğlu στην αξιολογική μελέτη του που αναφέρεται και στους Τούρκους της υποδιοίκησης Λαγκαδά που εγκαταστάθηκαν στην Προύσα και στα γύρω χωριά της. Συγκεκριμένα 70 οικογένειες από το Σωχό εγκαταστάθηκαν στο Görlükle, 95 οικογένειες στο İrfaniye (Ντασάρι) και 30 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Οι προερχόμενες από το Γκιρμπίτζ (Κρυονέρι) 220 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Demirtaş (Ντεμιρντέσι) και οι 15 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Από τα χωριά Τσαλή (Νυμφόπετρα), Καβάνι (Λευκοῦδα) και Νοῦδα (Ασκός), 80 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Yaylacık (Γιαγλατσιόκ). Στο Harmanlı ἤλθε ολόκληρο το χωριό Παζαρλή (Μελάνθι), ἐνῶ ἀπὸ τὰ χωριά Τζαμί (Ασκός) 40 οικογένειες καὶ Τσολακλάρ (Πλατανοχώρι,) 60 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Seyran. Οι κάτοικοι που ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Σαρίγαρ (Χρυσσαγή) εγκαταστάθηκαν στὴν Çamlica, ἐνῶ οἱ 47 οικογένειες τοῦ Καταϊκάρι (Γαλήνη) στὸ Çaylı (Αναχώρι). Σὲ χωριά τῆς Προύσας ἀκόμη εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες στὶς κοινότητες Τσερνίκη (Αρετή), Δουδαρλή (Παγοχώρι), Ραμαζανλή (Δασοπότι) καὶ Ογουρλού (Κάτω Χωριό), γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀικογενειῶν. Τέλος, Τούρκοι ἀπὸ τὴν ὑποδιοίκηση Λαγκαδά εγκαταστάθηκαν στὰ χωριά: Karakoca (135 ὀικογένειες), Subaşı (10 ὀικογένειες), Kumkadı (10 ὀικογένειες), Ulubat, Karacaoaba, Gülsu, καὶ Çesniir (Τσεσνεῦ). Μας εἶναι ὁμῶς ἀγνωστος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀικογενειῶν, καθὼς καὶ τὰ χωριά ἀπὸ ὁποῖα κατάγονταν οἱ πρόσφυγες. R. Karlıoğlu, *Bursa'da Mübadele (1923-1930 Yunanistan göçmenleri)* [Η ανταλλαγή στην Προύσα. (Οἱ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα 1923-1930)], İstanbul 1999, σσ. 59-60, 120-122.

Γενική έκθεση των Μουσείων . . . . . Έκθεσις των Συλλογών
 Πρώτος τμήμα των ενστάσεων επί των ενστάσεων των ενστάσεων

№	Όνομα	Κατηγορία	Αριθμός	Όνομα	Κατηγορία	Αριθμός
1	Κουκουναί	— 9487 — 9488 — 9489 — 9490 — 9491 — 9492	63	27	Συλλογή	4524
2	Καρά		124	28	Καρά-Καρά	
3	Χαρά		178	29	Καρά-Μαρά	
4	Κραμαρά		159	30	Καρά-Μαρά	
5	Κραμά		71	31	Καρά-Μαρά	
6	Καρά-Κραμά		185	32	Καρά-Μαρά	
7	Καρά-Κραμά	230	33	Καρά-Μαρά	1136	
8	Καρά-Κραμά	70	34	Καρά-Μαρά		
9	Καρά-Κραμά	270	35	Καρά-Μαρά		
10	Καρά-Κραμά	—	36	Καρά-Μαρά		
11	Καρά-Κραμά	158	37	Καρά-Μαρά		
12	Καρά-Κραμά	—	38	Καρά-Μαρά		
13	Καρά-Κραμά	478	39	Καρά-Μαρά	316	
14	Καρά-Κραμά	97	40	Καρά-Μαρά		
15	Καρά-Κραμά	—	41	Καρά-Μαρά		
16	Καρά-Κραμά	642	42	Καρά-Μαρά		
17	Καρά-Κραμά	—	43	Καρά-Μαρά		
18	Καρά-Κραμά	202	44	Καρά-Μαρά		
19	Καρά-Κραμά	160	45	Καρά-Μαρά	1885	
20	Καρά-Κραμά	180	46	Καρά-Μαρά		
21	Καρά-Κραμά	980	47	Καρά-Μαρά		
22	Καρά-Κραμά	230	48	Καρά-Μαρά		
23	Καρά-Κραμά	17	49	Καρά-Μαρά		
		4524				9A06

? Ονόματα συνοικιών		? Ονόματα συνοικιών	
	9406		17026
47 Άρσινζή Μεγάλη	80	74 Ρομποζαζή	70
48 Αιδοκομαί "	120	75 Ζακίνα	75
49 Σουράτ "	125	76 Ύψαρη	75
50 Ρομποζαζή "	80	77 Σαχισζή	6
51 Ξηρή Μουσταφά	1050	78 Ξουραζαρά	109
52 Καϊθίμασι Μεγάλη	110	79 Καράαβα-Άρη	166
53 Καρσι-ζιαχ "	280	80 Ξιβασιζή	108
54 Κουκαουσιζή "	75	81 Χαϊν-Άρη	86
55 Ξεφισζή "	260	82 Αρσίφαρι " Ουρουζού	} 109
56 Αρσί-Μεγάλη "	115	83 Σαδισζή " Κρασί-Άρη	
57 Αρμεράι "	375	84 Αΐζιζαρά	118
58 Κασί-Ραββα	558	85 Ξουρά-Μεγάλη	172
59 Σουραζαρά Μεγάλη	85	86 Καρά-Βεχζή	53
60 Ουγι-Αρμεζήι "	81	87 Καρά-Κουραζαζή	174
61 Χατζεζαρά "	250	88 Καρά-Άρη	108
62 Χαουφ-Ζακίνα ?	104	89 Αράρ	185
63 Σινά Μεζαζή	166	90 Ξαρά-Μεγάλη	281
64 Κουζαζή	185	91 Σαχισζή Μεγάλη	223
65 Σαχίσι	938	92 Σαχίσι "	155
66 Καρκαφάσι	908	93 Σουραζαζή	562
67 Σαχισζή	730	94 Σουραζή	120
68 Σουραζαζή	240	95 Σαχί-Κουραζαζή	938
69 Σορζαζή	85		20151
70 Σαχισζή	240		
71 Αχμαζή	80		
72 Ουρουζαζή	280		
73 Οθμαζαζή Καρά	110		
	17026		

Οι συνοικίες 95-99 άρτισθησαν 5 Ιουνίου 1914
 Ν. Βαλασιμίδης